

Šis tyrimas – dalis projekto „Mokytojų kvalifikacijos tobulinimo metodologinio tinklo kūrimas“

(Europos struktūrinių fondų nacionalinės programos sutartis
Nr. 2006/0129/VPD1/ESF/PIAA/06/NP/3.2.5.1./0001/0001/0504)

Santrauka

**MOKYTOJO PROFESIJOS STATUSAS IR BŪDAI JŲ PAGERINTI ĮVAIRIŲ
TIKSLINIŲ GRUPIŲ SĄMONĖJE**

comperio

SIA InVITe | INOVĀCIJAS
KONSULTĀCIJAS | VADĪBA
IZGLĪTĪBA
TEHNOĻĪJAS

Ryga
2007 m.

Santrauka

Valstybinė bendrojo lavinimo kokybės vertinimo agentūra (VIKNVA) pagal 2006 m. liepos 26 d. pasirašytą trišalę sutartį tarp Švietimo ir mokslo ministerijos (IZM) (pirmo lygio ESF tarpinės institucijos), Profesinio švietimo plėtotės programos agentūros (PIAA) (antro lygio ESF tarpinės institucijos) ir VIKNVA įgyvendina Europos struktūrinių fondų nacionalinės programos „Mokytojų kvalifikacijos tobulinimo tinklo kūrimas“ projektą „Mokytojų kvalifikacijos tobulinimo metodologijos kūrimas“ (Sutartis Nr. 2006/0129/VPD1/ESF/PIAA/06/NP/3.2.5.1./0001/0001/0504).

Bendrasis projekto tikslas yra pagerinti švietimo kokybę sudarant sąlygas sukurti mokytojų kvalifikacijos tobulinimo metodologinį tinklą, užtikrinantį tikslinį ir koordinuotą mokytojų reikiamų profesinių gebėjimų ugdymą, kuris atitiktų ir visos švietimo sistemos, ir kiekvieno mokytojo poreikius.

Vykdamas šį projektą siekiama sukurti metodologinę, žmogiškųjų išteklių ir institucinę bazę mokytojų kvalifikacijai tobulinti.

Projekto tikslų bus siekiama vykdamas **keturių tipų veiklą**:

1. Kuriant kvalifikacijos tobulinimo turinio modulių sistemą
2. Kuriant mokytojų kvalifikacijos tobulinimo turinio vertinimo kriterijus ir metodologiją
3. Kuriant mokytojų kvalifikacijos tobulinimo turinio organizavimo ir kontrolės sistemą
4. Rengiant rekomendacijas dėl mokytojų profesinės karjeros modelio pagal naujai sukurtą kvalifikacijos tobulinimo sistemą.

Tyrimas „Mokytojo profesijos statusas ir būdai jį pagerinti įvairių tikslinių grupių sąmonėje“ buvo dalis projekto ir pagrindžia projekto veiklą, kuria siekiama sukurti mokytojų profesinės karjeros galimybių modelį.

Tyrimo metu buvo nagrinėjama įvairių tikslinių grupių nuomonė apie mokytojo profesiją Latvijoje, požiūris į įvairių veiksmų poveikį statuso formavimosi raidai ir galimybes jį pagerinti.

Remdamasi tyrimo rezultatais tyrėjų komanda parengė rekomendacijas politikos formuotojams ir kitoms institucijoms, kurios suinteresuotos gerinti mokytojo profesijos statusą.

Pirma, atliekant tyrimą buvo apžvelgti panašių tyrimų rezultatai kitose Europos šalyse. Tada buvo renkami duomenys atliekant apklausas ir iš žiniasklaidos priemonių. Remdamiesi ankstesniais tyrimais dėl mokytojo profesijos statuso, tyrėjai sukūrė ir naudojo tokį apibrėžimą:

Mokytojo profesijos statusas (latvių kalboje ši sąvoka artimesnė žodžiui „prestizas“) yra sudėtinga sąvoka, charakterizuojanti socialiai svarbią profesiją tarp kitų šalyje pripažintamų profesijų, ir apima tam tikrą mokytojo išsimokslinimo ir kompetencijos lygį, darbo sąlygas, priklausomai nuo

atliekamų užduočių skiriamą atlygį, profesinę autonomiją (igaliojimus) ir gebėjimą daryti įtaką priimant sprendimus.

Tarptautiniuose tyrimuose pabrėžiama, kaip svarbu, kad tie, kurie atsakingi už švietimo teikimą, gerintų mokytojo profesijos statusą. Tyrimai rodo, kad tik labai nedaugelis mokytojų šią profesiją pasirenka vien dėl aukšto statuso. Daugelis mokytojų šį karjeros kelią renkasi norėdami dirbti su vaikais, rengti mokinius gyvenimui ar aukoti savo žinias ir įgūdžius visuomenei. Kai kurie mokytojai mano, kad svarbiausia – pašaukimas. Kaip rodo kai kurių tyrimų išvados, šis pašaukimo jausmas padeda mokytojams darbe netgi tada, kai jie negauna adekvataus atlygio, o jų profesijos statusas nėra labai geras. Tačiau tai nereiškia, kad mokytojai nenorėtų, jog visuomenė geriau vertintų jų profesiją.

Pastaraisiais metais mokytojų vaidmuo pasikeitė – mokytojai turi atlikti daug daugiau ir įvairesnių užduočių, turi daugiau pareigų ir privalo dirbti su mokiniais iš daugiakultūrės aplinkos. Tokia užduočių įvairovė tam tikra prasme trukdo visuomenei suprasti mokytojo darbą, tačiau siaura užduočių specializacija tradiciškai buvo būdinga aukštą statusą turinčioms profesijoms. Svarbiausios statuso identifikavimo problemos susijusios su darbo aplinka, ypač su išaugusia atsakomybe ir padidėjusiu mokytojų darbo krūviu.

Paprastai mokytojai nėra pernelyg susirūpinę savo profesijos statusu. Tačiau jie labai palankiai vertina, jei jaučia, kad tėvai jais pasitiki, juos vertina ir gerbia, ir jei turi galimybių bendradarbiauti su kitais specialistais. Tikėtina, kad mažesnis darbo krūvis, daugiau laiko darbui su kolegomis ir didesnis socialinis vaidmuo taip pat pagerintų šios profesijos statusą.

Kalbant apie Latviją, šio tyrimo respondentų nuomonė dėl to, koks yra mokytojo profesijos statusas, nebuvo vieninga. Dalis respondentų mano, kad mokytojo profesijos statusas yra aukštas. Kaip sakė vienas iš respondentų, „*jausmas, kad tai gera profesija, išliko*“. Kai kurių respondentų nuomone, šios profesijos statusas iš esmės yra aukštas. Mokytojo profesija vis dar yra viena iš paklausiausių ir mokytojas išlieka „*svarbia figūra tam tikroje visuomenėje, tam tikroje aplinkoje*“. Mokytojai daro didelę įtaką jauniems žmonėms ir kartu visuomenei.

Kai teigia visos respondentų grupės, faktas, kad daugybė pedagogus ruošiančių mokyklų absolventų neina dirbti į mokyklas arba trumpai ten padirbę išeina, nėra susijęs su žemu šios profesijos statusu. Jie šį faktą labiau aiškina esama padėtimi švietimo sistemoje ir valstybės politika mokytojų atžvilgiu. Šie duomenys atitinka ir kitų tyrimų rezultatus, kurie parodė, kad statusas nėra svarbiausia priežastis, kodėl mokytojai renkasi šią profesiją.

Vis dėlto didesnė respondentų dalis mokytojo profesijos statusą įvardija kaip žemą. Jų manymu, visuomenėje susiformavo stereotipas, kad tie, kurie pasirenka mokytojo darbą, tiesiog negali susirasti nieko geriau. Didesnis darbo krūvis ir daugiau atsakomybės labiau siejami su mokymu nei kitose profesijose, o didžiausia kritika taip pat tenka mokytojams.

Per pastaruosius trejus metus Latvijos žiniasklaidoje labai dažnai buvo eskaluojama mokytojų atlyginimų tema. Dalis visuomenės mano, kad mokytojo profesija yra viena

iš geriausiai atlyginamų profesijų. Dėl mokytojų darbo krūvio, laiko ir atostogų yra skirtingų nuomonių. Laikoma norma, kad mokytojai dirba po kelis etatus. Mokytojavimas taip pat laikomas prastai atlyginamu darbu, kuriuo daugiausia užsiima moterys, nes vyrai dirbti mokytoju nėra prestižiška. Tėvai mokytojus laiko aptarnaujančiuoju personalu, kurį gali mokyti ar koneveikti. Požiūris į mokyklą susiformuoja šeimoje. Jei tėvai savo vaikų akivaizdoje aptarinėja mokytojus ir nepagarbiai apie juos kalba, vėliau tai paveikia vaikų nuomonę ir gali tapti konflikto klasėje priežastimi.

Žemesnis mokytojo profesijos statusas laikomas viena iš svarbiausių vis didėjančio mokytojų trūkumo priežasčių. Tai trukdo pritraukti jaunus specialistus į mokyklas, o tie, kurie ten lieka dirbti, pavargsta nuo visuomenės abejingumo, neigiamo požiūrio ir svarsto galimybę pakeisti darbą. Būtent todėl Švietimo ir mokslo ministerija planuoja surengti kampaniją, kurios tikslas – pagerinti mokytojo profesijos statusą.

Išvados

Remdamiesi atliktų apklausų ir Latvijos laikraščiuose spausdinamų straipsnių analize tyrėjai padarė išvadas:

1. Respondentai neturėjo vieningos nuomonės dėl to, koks yra mokytojo profesijos statusas Latvijoje. Tai galima paaiškinti tuo, kad profesijos statusas yra labai sudėtingas dalykas – jo suvokimas priklauso nuo to, kaip respondento grupė susijusi su mokytojo profesija, todėl vertindamos jos statusą įvairios grupės taiko skirtingus kriterijus.
2. Per tyrimą apklausti mokytojai teigė jaučiantys, kad jų darbas socialiai svarbus ir gerbiamas. Didžioji dalis mokytojų minėjo jaučiantys pareigą išsaugoti savo profesijos statusą, ypač mokinių ir jų tėvų akyse. Tačiau jie jaučiasi ne itin vertinami Vyriausybės ir visos visuomenės.
3. Visi respondentai pažymėjo, kad per pastaruosius 10 metų mokytojo profesijos statusas smuko. Respondentai tai siejo su: 1) pokyčiais visoje švietimo sistemoje, kuri turi įtakos mokyklų, mokytojų ir visuomenės vaidmeniui švietimo procese; 2) tuo, kad visuomenė nepakankamai gerai informuojama apie šiuos pokyčius; 3) labai lėta švietimo raida, palyginti su kitomis sritimis; 4) netinkama valstybės švietimo politika.
4. Respondentai nesiejo fakto, kad daugelis pedagogus ruošiančių mokyklų absolventų neina dirbti į mokyklas arba trumpai jose padirbėję išeina, su žemu šios profesijos statusu. Jie tai labiau aiškino esama situacija švietimo sistemoje ir Vyriausybės politika mokytojų atžvilgiu. Šie duomenys atitinka ir kitų tyrimų rezultatus, kurie parodė, kad statusas nėra svarbiausia priežastis, kodėl mokytojai renkasi šią profesiją.
5. Respondentai tiki, kad mokytojo profesijos prestižas ir statusas visuomenėje susiję su naujų ir patyrusių mokytojų motyvacija pasirinkti šią profesiją ir dirbti ši darbą. Statusas kuriamas įvairiomis priemonėmis, kurios reklamuoja profesiją ir

didina motyvaciją. Iki šiol politikos formuotojai motyvacijai neskirdavo daug dėmesio. Respondentai mano, kad priežastys, kodėl mokytojai išeina iš darbo, dar nebuvo iš esmės išnagrinėtos, todėl daugelis švietimo politikos priemonių nepasiekia visų savo tikslų.

6. Atliktų apklausų ir straipsnių analizė parodė, kad labai dažnai mokytojai negali suderinti mokymo ir švietimo tikslų. Kaip klasės auklėtojas, mokytojas turi atlikti psichologo, socialinio darbuotojo, užklasinės veiklos organizatoriaus funkcijas ir konsultuoti tėvus įvairiais klausimais. Mokytojams, ypač jauniems, labai dažnai trūksta įgūdžių ir laiko profesionaliai atlikti šias funkcijas. Dėl to nukenčia mokytojų statusas visuomenės akyse. Todėl dažnai siūloma kurti specialią instituciją, kuri rengtų šios srities profesionalus.
7. Ir jauni, ir patyrę mokytojai įsitikinę, kad gerai išmano savo dėstomą dalyką, tačiau jiems trūksta bendravimo įgūdžių ir žinių, kaip elgtis su įvairiomis mokinių grupėmis, bendradarbiauti su tėvais ir spręsti konfliktus. Mokytojams vis dar sunku susitaikyti, kad šiuolaikiniai mokiniai geriau išmano informacijos ir komunikacijos technologijas. Tačiau turi būti atsižvelgta į tai, kad net jei mokiniai ir geriau susipažinę su technologijomis, tik mokytojai žino, kaip šios technologijos gali padaryti mokymąsi įdomesnį ir įvairesnį.
8. Biurokratinių reikalavimų tenkinimas (Švietimo ir mokslo ministerijos, savivaldybių, mokyklos administracija) turi neigiamos įtakos mokytojo darbo kokybei, į jį nėra atsižvelgiama atlyginimo sistemoje, jis kuria konfliktus ir mažina šios profesijos patrauklumą ir prestižą.
9. Visi respondentai pabrėžia, kad valstybė ir Vyriausybė turi vaidinti svarbiausią, lemiamą vaidmenį gerinant švietimo ir mokytojo profesijos statusą visuomenėje. Vyriausybės požiūris į švietimą ir su juo susijusius klausimus virsta visuomenės požiūriu į mokytojus. Vyriausybės parama švietimui laikoma nepakankama.
10. Respondentai pripažįsta, jog Vyriausybė nemažai nuveikė, kad padidintų mokytojų algas ir užtikrintų mokytojų kvalifikacijos tobulinimą. Tačiau to nepakanka ir tai nepaveikė mokytojo profesijos statuso. Būtina sukurti profesinės ir socialinės paramos mokytojams sistemą, kuri ypač reikalinga jauniems mokytojams, neseniai pradėjusiems dirbti mokykloje.
11. Švietimo politikos vykdymas turi įtakos mokytojų savigarbai, savimonei, misijos supratimui, o tai svarbūs statuso rodikliai. Kurdama švietimo politiką Vyriausybė turi atsižvelgti į mokytojų nuomonę. Tai taip pat visai visuomenei parodytų, kokie svarbūs švietimo procese yra mokytojai. Visi respondentai, ypač ekspertai ir politikos formuotojai, mano, kad būtina rengti išsamią švietimo sistemos plėtros strategiją ir politiką, į šį procesą įtraukiant mokytojus, ypač aukščiausios kvalifikacijos mokytojus.
12. Visi respondentai pabrėžia, kad mokytojo profesijos statusą galima pagerinti sukūrus konkrečią mokytojų politiką, kuri apimtų visus aspektus: mokytojų švietimą ir kvalifikacijos tobulinimą, profesinę veiklą, mokytojų ir kitų švietimo proceso dalyvių pareigas, naujų mokytojų pritraukimą, paramos sistemas ir kt. Į personalo ugdymą būtina pažvelgti plačiau ir taikyti centralizuotus metodus.

Reikia imtis įvairių veiksmų, kurie būtų nukreipti į tam tikras konkrečias mokytojų grupes.

13. Ir apklausoje, ir diskurso analizės atskleidė tas pačias su mokytojo profesijos statusu susijusias temas: mokytojų atlyginimai, mokytojų trūkumas, mokytojų ir mokinių teisės ir skirtinga jų interpretacija, lemianti konfliktus, Vyriausybės ir visuomenės požiūris į mokytojus. Apklausoje dalyvavę mokytojai atlyginimo nelaiko svarbiausiu veiksniu, lemiančiu šios profesijos statusą. Tačiau kadangi ši klausimą nuolat eskaluoja žiniasklaida, jis dirbtinai iškeliamas kaip pagrindinis šios profesijos prestižo (arba statuso) veiksnys ir verčia mokytojus jaustis neprestižinės profesijos atstovais, nenusipelnančiais padoraus atlyginimo.
14. Respondentų nuomone, informaciją apie švietimą žiniasklaida dažniausiai pateikia konfrontaciniais formatais, neproporcingai pirmenybę teikdama neigiamai informacijai. Atsižvelgiant į tai, kokią didelį poveikį žiniasklaida turi formuojant viešąją nuomonę, tai sukuria neigiamą mokytojo statuso pagrindą. Kartu diskurso analizė parodė, kad laikraščiai didžiausią dėmesį skiria mokytojų algų kėlimo klausimui ir jis nėra pateikiamas neigiama prasme.
15. Kai kurie respondentai mano, kad kilus konfliktams žiniasklaida dažniausiai stoja tėvų ir mokinių pusėn ir taip padidina mokytojų beteisiškumo jausmą ir sumenkina šios profesijos statusą. Tai tam tikra prasme atitinka diskurso analizės rezultatus, kurie rodo, kad dažniausiai žiniasklaida apie konfliktus sužino iš tėvų.
16. Respondentai išreiškė tam tikrą abejonių dėl neigiamo žiniasklaidos požiūrio. Tačiau diskurso analizė parodė, kad žiniasklaidos priemonių požiūris į mokytojus yra santykinai teigiamas ir iš esmės nušviečia platesnį teigiamų temų spektrą (mokytojų pasiekimai, parama mokytojams ir kita) – tai buvo paminėta ir apklausoje bei sutelktos grupės diskusijose.

Rekomendacijos

Remiantis tyrimo rezultatais politikos formuotojams, organizacijoms ir švietimo sektoriaus asociacijoms bei kvalifikacijos tobulinimo teikėjams buvo parengtos rekomendacijos, kaip pagerinti mokytojo profesijos statusą ir kaip bendrauti su žiniasklaida. Svarbiausios iš jų:

- Ateityje planuojant politiką ir priemones būtina pažvelgti plačiau ir taikyti centralizuotus mokytojo profesijos statuso gerinimo metodus, kurie būtų nukreipti į jau dirbančių ir potencialių mokytojų motyvaciją. Sprendimo priėmimo procesas turi būti pagrįstas tyrimais ir reguliariu politikos vertinimu.
- Būtina ne tik informuoti visuomenę – pateikiama informacija turi būti suprantama, aiški ir laisvai prieinama visoms tikslinėms auditorijoms. Informacijos skleidimas turi ne tik įgauti kampanijų formą, bet ir būti nukreipiamas, koordinuojamas ir planuojamas ilgesniam laikotarpiui.
- Būtina, kad savivaldybės teiktų mokytojams socialinę paramą kartu su ta, kurią teikia valstybė. Valstybė turi padėti mažoms savivaldybėms, kurios negali užtikrinti jokios paramos savo mokytojams.

- Aptarinējant mokytoju atlyginimo klausimą su Vyriausibe, Latvijas švietimo sektoriaus ir mokslo darbuotoju profsajungomis (ir kitomis organizacijomis), reikia jį svarstyti kartu su socialinės paramos sistemos kūrimo klausimais – sveikatos draudimu, finansine parama studijoms ir kvalifikacijos tobulinimui, kompensacijomis už transporto ir kitas išlaidas, parama apsirūpinti būstu, mokesčių lengvatomis ir kt. Socialinės paramos politika turi būti skubiai įgyvendinta kartu su atlyginimų padidinimu.
- Planuojant kvalifikacijos tobulinimo programas daugiau dėmesio turi būti skiriama žinioms ir įgūdžiams, kuriuos mokytojai laiko svarbiais jų profesijos statusui visuomenėje (bendradarbiavimas su tėvais, konfliktų sprendimas, darbas su įvairiomis socialinėmis ir daugiakultūrems grupėmis ir kiti).
- Viena iš priemonių siekti ilgalaikio poveikio būtų sukurti tam tikrus pranešimus, kuriais būtų siekiama pagerinti mokytojo profesijos statusą. Šiuos pranešimus politikos formuotojai galėtų nuolat naudoti bendraudami su žiniasklaida.
- Politikos formuotojams susitikus su mokytojais, patartina surengti neformalią diskusiją, dalyvaujant regioninėms visuomenės informavimo priemonėms. Diskusijoje būtų paaiškinti politiniai sprendimai ir pateiktos išvalgos dėl mokytojo darbo. Reguliarūs neformalūs susitikimai su nacionaline žiniasklaida suteiktų galimybę paaiškinti švietimo politiką ne tokia jautriame kontekste ir sumažintų neigiamus žurnalistų stereotipus. Kalbant apie švietimo politikos sprendimus būtina pasitelkti ne tik informacinį, bet ir aiškinamąjį formatą.

Ateityje, siekiant geriau suprasti mokytojo profesijos statuso raidą, rekomenduojama ištirti ne tik mokytojų motyvacijos klausimus, ypač didelį dėmesį skiriant jaunų mokytojų ir mokytojų vyrų nuomonei, bet ir biurokratinių užduočių poveikį mokytojų darbo kokybei ir šios profesijos patrauklumą, žvelgiant iš įvairių tikslinių grupių taško. Taip pat rekomenduojama geriau panagrinėti konfliktų priežastis, būtent – apibrėžti mokinių ir mokytojų teises ir pareigas, įvertinti tėvų mokykloms ir mokytojams keliamų reikalavimų adekvatumą ir nustatyti mokytojų pareigų ribas. Konfliktai yra vienas iš veiksnių, mažinančių mokytojo profesijos statusą, todėl toks tyrimas padėtų geriau suprasti trinties priežastis ir galėtų padėti sukurti geresnę konfliktų sprendimo strategiją.

(Išversta naudojant Švietimo ir mokslo ministerijos programų įgyvendinimui skirtas lėšas. Teirautis: Rasa Šnipienė, tel. 868 62 6236)